Rimantas Jankauskas

1988 IR 1989 METŲ ARCHEOLOGINIŲ KASINĖJIMŲ KAULINĖS MEDŽIAGOS REKONSTRUKCINĖ SOMATOLOGIJA IR PALEOPATOLOGIJA

Vilniaus Universiteto Medicinos fakulteto Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedros osteologijos rinkiniai kasmet papildomi nauja archeologinių tyrimų kauline medžiaga. Pateikiame per paskutinius metus gautos medžiagos pagrindinius duomenis, platesnius apibendrinimus palikdami ateičiai (skliaustеliuose nurodytas paminklo archeologinių kasinėjimų vadovas). Kartu pateikiame ir tų pačių paminklų anksčiau tesnių metų tyrimo rezultatus.

Berčiūnai, Panevėžio raj., II-VII a. (P. Tebelškis) Apie 3 metų vaiko ir 1 vyro (178,0±1,1 cm ūgio) kaulai be patologijos.

Guogų (Piliuonos) piliakalnis, Kauno raj., I tūkst. (G. Zabiela). Masyvaus kūno sudėjimo vyro (171,0 cm ūgio) skeleto fragmentai (viršutinė kūno dalis). Kaktikaulio lūžgaliai su kremavimo pėdsakais.

Kalniškiai, Raseinių raj., IV-VI a. (V. Kazakevičius). 5 vyrų ir 2 moterų palaikai (kaukolės ir ilgieji kaulai). Vyrų ūgis (pagal lietuviškas lygtis) - 173,2±1,2 cm, moterų - 157,3±2,4 cm, t.y. vyrų toks pat, o moterų - kiek mažesnis už to meto Lietuvos vidurkį. Perkasoje Nr. 6 suardytame kape rastas 25-30 m. vyras sirgo daugelio stambiųjų sąnarių II-III laipsnio deformuojančia osteoartroze: abiejų alkūnės, riešo, klubo ir kelio sąnarių.

Didžiagrašiai, Kupiškio raj., IX-XII a. (B. Dakanis). 1 vyro (178,0±1,1 cm ūgio) ir 4,5-5,0 m. vaiko kaukolės ir ilgieji kaulai be patologijos.

Antatilčiai, Ukmergės raj., XVII a. (G. Zabiela). 169,0±0,9 cm ūgio vyro, sirgusio juosmens osteochondroze, skeletas bei 160,5±1,0 cm ūgio moters kaukolė ir ilgieji kaulai be patologijos. Kairysis šlaunikaulis iš suardyto kapo (greičiausia vyriškas) pažeistas lėtinio osteomielito.

Kernavė, Širvintų raj., XV-XVII a. (A. Jankauskas). Buvusios bažnyčios ir šventoriaus teritorijoje rasta 2 vyrų, 2 moterų ir 1 vaiko apysveikiai kapai bei kaulai iš suardytų kapų (dalis labai fragmentiška) - iš viso apie 50 asmenų. Vyrų ūgis 172,0±1,0 cm, 1 moters - 172,2±0,8 cm. Kape Nr. 3 palaidotas vyras turejo kaklo slankstelių spondilioartrozės, krūtinės osteochondrozės pėdsakus, o 4,5-5,0 m. vaiko kojų kaulų deformacija leidžia įtarti rachitą.

Kražiai, Kelmės raj., XV-XVII a. (R.Sprainaitis). 10 vyrų, 3 moterų, 3 vaikų ir 1 naujagimio įvairaus išlikimo laipsnio palaikai. Vyrų ūgis 169,8±1,6 cm, moterų - 153,7±2,5 cm, t.y. vyrai aukštesni, o moterys žemesnės už to meto Lietuvos vidurkį. Kape A palaidotas vyras turėjo penkto juosmens tarp slankstelinio disko išvaržą. Kape Nr. 16 palaidotas 18-20 m. vyras sirgo kaulų tuberkulioze: specifinio uždegimo židiniai aptikti krūtinės 11-12 ir juosmens 1-2 slankstelių srityse, pažeisti taip pat dešinieji peties, alkūnės ir klubo sąnariai. Be to, abu klubo sąnariai deformuoti dėl šlaunikaulio galvutės epifiziolizės. Moteris iš kapo Nr. 17 sirgo sunkia abiejų klubo ir kelio sąnarių deformuojančia osteoartroze. Atsitiktinai rastas nenustatytos lyties, asmens kairysis žastikaulis - su sugijusiu chirurginiu kaklo lūžimu.

Mažeikiai, Šiaulių raj., XV-XVII a. (I. Vaškevičiūtė). 9 vyrų, 7 moterų ir 1 vaiko kaukolės bei ilgieji kaulai. Vyrų ūgis 169,7±1,1 cm, moterų - 156,9±1,5 cm, t.y. vyrai aukštesni, o moterys atitinka to meto vidurkį. Kapo Nr. 83 moteris (turimi tik šlaunikauliai) turėjo dešiniojo klubo sąnario išnirimą. Kapo Nr. 166 moteris buvo su sistemine skeleto patologija: sirgo abiejų žastikaulių, stipinkaulių, alkūnkaulių, šlaunikaulių ir blauzdikaulių periostitu (greičiausiai lėtinio pūlingo susirgimo ar intoksikacijos pasekmė) bei abiejų klubo sąnarių atsluoksniuojančiu osteochondritu. Reta patalogija konstatuota kapo Nr. 181 vaikui: dešinės pusės raktikaulis, mentė, žastikaulis, alkūnkaulis ir stipinkaulis žymiai smulkesni už kairės. Kojų kaulai simetriški. Tokie pakitimai lei-

džia įtarti gimdymo traumą (gimdymo metu pažeistas dešinės pusės petinis nervų rezginys).

Šukioniai. Pakruojo raj. VIII-IX a. (V. Šimenas). Kape Nr. 1 rastas 20-30 m. vyras (180,0±0,0 cm ūgio) sirgo kaulų tuberkulioze: pažeisti 12 krūtinės ir 2 juosmens slankstelių kūnai (kitų slankstelių išlikę tik lankai). XIX a. kape Nr. 1A palaidota 30-40 m. moteris (162,5±0,6 cm ūgio) turėjo keletą retų stuburo variacijų: 1 ir 2 krūtinės slankstelių spina difida, 13 porų šonkaulių ir 1 kryžkaulio slankstelio liumbalizaciją. Kituose kapuose rasti 16-18 m. jaunuolis ir apie 8 m. vaikas be patologijos.

Tiltagaliai, Panevėžio raj., XIV-XVII a. (P. Tebelškis). 5 vyrų, 3 moterų ir 1 vaiko kaukolės ir ilgieji kaulai, gerokai sunykę dėl dirvos poveikio. Vyrų ūgis - 166,6±1,7 cm, moterų - 157,5±3,2 cm, t.y. vyrai kiek žemesni, o moterys - tokio pat ūgio, kaip vidurkis to meto Lietuvai. Kapo Nr. 16 vyrui nustatytas kairiosios blauzdos kaulų sugijęs lūžimas su lūžgalių dislokacija, blauzdikaulio ir šeivikaulio suaugimas.

Tokiu būdu net, palyginti su ankstesniais metais, negausi paleoosteologija medžiaga pateikė vertingų faktų apie Lietuvos praeities gyventojų patologiją. Įtvirtinta prielaida, kad tuberkuliozė buvo dažnas susirgimas. Rasti retai literatūroje aprašomi rachito bei greičiausiai parezės sąlygoto galūnės augimo sutrikimo atvejai.